

บทที่ ๓

ชุมชนตำบลคลองด่านและการเกิดโครงการก่อสร้างโรงพยาบาลน้ำเสีย

นับจากศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการไปตามถนนสุขุมวิทสายเก่าเลียบชายทะเล ห่างออกไปประมาณ ๓๐ กม. ผ่านเขตนิคมอุตสาหกรรมบางปูไปสุดช่วงถนนสี่เลนที่มีเกาะกลางถนนถือว่าเดินทางมาได้เกือบครึ่งทางแล้ว จากจุดนี้ไปถนนสุขุมวิทเป็นถนนลาดยางสองเลนแลเห็นพื้นที่สีเขียวมากขึ้นไปตลอด เริ่มเข้าเขตตำบลคลองด่านเมื่อข้ามสะพานข้ามคลองด่าน๒ ตรงประมาณหลักกม.๕๒ ถัดไปอีก ๓ กม.จะถึงสะพานขนาดใหญ่ข้ามคลองด่านเมื่อข้ามไปลงที่เชิงสะพานเป็นตลาดที่ใหญ่ที่สุดของตำบล เลี้ยวไปถึงกม.๕๗ เป็นสามแยกป่านวิถีที่ซ้ายมือเป็นโรงเรียนหลวงพ่อบ้านคลองด่านอนุสรณ์ เลี้ยวจากสามแยกนี้ไปจะใกล้สุดเขตตำบลคลองด่านตามแนวถนนสุขุมวิทที่หลักกม.๕๙ ซึ่งเป็นหลักกม.สุดท้ายของจังหวัดสมุทรปราการทางด้านทิศตะวันออกตามแนวถนนสุขุมวิทติดต่อกับพื้นที่ตำบลสองคลอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

อันที่จริง “คลองด่าน” เป็นที่รู้จักของคนท้องถิ่นอื่นมาก่อนที่จะเป็นข่าวกรณีโครงการก่อสร้างโรงพยาบาลน้ำเสียรวม ชื่อเสียงของ “คลองด่าน” ถูกรับรู้จากการมี “สิ่งดีๆ” หลายอย่างที่นิยามโดยกลุ่มคนหลายกลุ่มที่ชื่นชอบ สำหรับนักนิยมพระเครื่อง “คลองด่าน” ถูกรู้จักคู่กับหลวงพ่อบ้าน วัดบางเหี้ย พระเกจิชื่อดังที่มีดีด้านการสอนกัมมัฏฐานและทางคงกระพันชาตรีตลอดจนคาถาต่างๆ เป็นแหล่งปลาดุกทะเล ปลาดุกที่เห็นมีขายกันตัวใหญ่กว่าคอก ชื่อเสียงเรื่องปลาสลิดดีก็เช่นกันแม้คัดลาดทั่วไป รู้ดีว่ามาจากคลองด่าน ย้อนหลังไปนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับคำว่า “คลองด่าน” และชุมชนชายทะเลที่เชื่อมโยงภาพของประวัติศาสตร์ชาติด้วย

พื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นที่อยู่ของผู้คนที่อยู่ร่วมกันจนเกิดเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะตัวในหลายด้าน ทั้งด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะชุมชนและทางกายภาพ การประกอบอาชีพ และประเพณีสังเวยบูชา

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ตามการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลคลองด่านเดิมชื่อตำบลบางเหี้ยอำเภอบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ เปลี่ยนจากตำบลบางเหี้ยมาเป็นตำบลคลองด่านใน สมัยที่จอมพลป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศของทางราชการในครั้งนั้นให้มีผลบังคับใช้ชื่อใหม่ตั้งแต่วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๘๓ ทางราชการเป็นฝ่ายให้มีการเปลี่ยนชื่อโดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและเพื่อประโยชน์และความสะดวกแก่ประชาชนและราชการ อันเป็นเหตุผลทั่วไปของช่วงการพัฒนาชาติตามแนวรัฐนิยมที่ “ผู้ดี” ต้องพูด “คำสุภาพ” การย่นความทรงจำของชาวบ้านร่วมสมัยและเคยถูกปรับเงินยืนยันเรื่องการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ หากมีชาวบ้านคนใดไปที่ตลาดคลองด่านแล้วพูดชื่อ “บางเหี้ย” จะถูกปรับเป็นเงิน ๕ บาท

แต่เดิมที่เรียก “บางเหี้ย” ก็เพราะเป็นเขตที่มีตัวเหี้ยอยู่ชุกชุม เช่นเดียวกับการเรียกชื่อถิ่นฐานทั่วไปของไทยในอดีตที่มักเกี่ยวโยงถึงการมีทรัพยากรธรรมชาติและการทำมาหากินของพื้นที่นั้นๆ ชื่อ “บางเหี้ย” จึงอธิบายลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ตำบลคลองด่านในอดีตได้ว่าเป็นป่าแสมทึบและป่าหญ้า เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำบรรจบกันทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม ทำให้เป็นบริเวณที่มีกุ้ง หอย ปู ปลาจำนวนมาก ตัวเหี้ยได้อาศัยสภาพแวดล้อมนี้และปูปลาเป็นอาหาร ตัวเหี้ย จึงเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แบบหนึ่ง

การเลือกใช้คำว่า “คลองด่าน” นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสันนิษฐานว่า การเรียกด้วยชื่อนี้สัมพันธ์กับการที่บริเวณนี้มีด่านเก็บภาษีเรือที่ผ่านเข้าออกแม่น้ำบางเหี้ย ด่านเก็บภาษีนี้ตั้งอยู่ตรงประตูน้ำชลหารพิจิตร แต่เดิมมาคลองใดที่เป็นคลองขุดขึ้นเพื่อเป็นเส้นทางการขนส่งสินค้าและการคมนาคมและมีด่านเก็บภาษีเรือที่ผ่านเข้าออกก็เรียกว่าคลองด่าน ปัจจุบันประตูน้ำยังใช้งานอยู่แต่ไม่มีการเก็บค่าผ่านคลองแล้ว เป็นเพียงแนวกันเขตน้ำจืดกับเขตน้ำเค็มและการระบายน้ำลงทะเล

การตั้งชุมชนบริเวณพื้นที่ตำบลคลองด่าน สันนิษฐานว่าตั้งมากกว่า ๒๐๐ ปี นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอ้างอิงอายุชุมชนจากหลักฐานการสร้างวัดประจำถิ่นที่สำคัญ ๒ วัด เพราะในอดีตวัดกับชุมชนจะอยู่ร่วมกัน ได้แก่ วัดมอญหรือวัดสร้างโคก ตั้งอยู่ริมคลองมอญเป็นคลองที่แยกจากคลองด่านในช่วงใกล้ปากอ่าว บริเวณหมู่๘ ในปัจจุบัน ตามประวัติที่บอกเล่าโดยพระของวัดมอญที่ว่า วัดมอญสร้างเมื่ออยุธยาตอนกลางและฝั่งลูกนิมิตประมาณปี๒๓๑๗ วัดสำคัญอีกวัดหนึ่ง คือ วัดบางเหี้ยนอกหรือวัดมงคลโคธาวาส ตามประวัติวัดที่นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอ้างนั้นระบุว่าสร้างในปี๒๓๐๐ แต่ประวัติวัดมงคลโคธาวาสมักจะถูกบันทึกให้เชื่อมโยงกับพระเกจิดังโดยเฉพาะหลวงพ่อบาน เช่น ประวัติวัดมงคลโคธาวาสตามคำบอกเล่าของหลวงพ่อบาน พุทธเสฏโฐ ซึ่งเป็นสัททิวาธิกรของหลวงพ่อบานเล่าว่า สร้างขึ้นโดยตระกูลของหลวงพ่อบาน ทำให้ความเห็นเรื่องอายุของวัดนี้แตกต่างกันไป แต่ก็สืบไปได้ถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ วัดบางเหี้ยนอกนี้ตั้งอยู่ริมคลองด่าน บริเวณหมู่๑๑ในปัจจุบัน ที่ตั้งของทั้งสองวัดนี้ปัจจุบันเป็นบริเวณที่ล้อมรอบด้วยชุมชนและอยู่ในเขตเทศบาลคลองด่านซึ่งเป็นพื้นที่ใจกลางของตำบลด้วย

ตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน พุทธถึงการตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ตำบลคลองด่านในช่วงก่อตั้งชุมชนเชื่อกันว่า เป็นการอพยพของคนไทยจากกรุงศรีอยุธยาครั้งเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่๒ และคนมอญอพยพที่สืบเชื้อสายจากเมืองหงสาวดีอพยพมาเมื่อครั้งพม่าตีมอญแตกเช่นกัน ตามด้วยผู้อพยพที่เป็นกลุ่มคนจีนในช่วงก่อนรัชกาลที่๕ และคนไทยมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหม่ที่อพยพจากพื้นที่ใกล้เคียงในช่วงสร้างถนนสุขุมวิท

พวกที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้นล้วนเป็นพวกเศรษฐี บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนจึงเรียกกันว่าหมู่บ้านโคกเศรษฐี คนมอญตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณปากอ่าวที่เป็นบริเวณหมู่๘ในปัจจุบันแล้วกระจายกันอยู่ใน ๓ จุดใหญ่ๆ คือ บริเวณบ้านท้องคุ้งในปัจจุบันอยู่ทางตอนเหนือของตำบลเรียก

มอญบ้านบน บริเวณหลังตลาดสดในปัจจุบันและใกล้วัดน้อยเรียก มอญบ้านเกาะกลาง และบริเวณ ใกล้วัดมอญเรียก มอญบ้านล่าง คนจีนตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณปากอ่าวหรือตลาดบ้านล่าง ส่วนคนไทยมุสลิมอาศัยอยู่ตามแนวคลองใหม่ซึ่งคลองใหม่นี้แต่เดิมเป็นที่ดินที่ถูกขุดขึ้นมาทำถนนสุขุมวิทจนกลายเป็นคลองไปอยู่ทางทิศตะวันออกของตำบลในปัจจุบันมีสุเหร่าชุมชนคลองใหม่

ลักษณะชุมชนและกายภาพ

ชุมชนตำบลคลองด่าน ไม่ใช่ชุมชนเกิดใหม่ แต่เป็นชุมชนที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของตัวเองมากกว่า ๒๐๐ ปี ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าตำบลคลองด่านโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองที่มีความเป็นชนบทปะปนอยู่ เป็นชุมชนเมืองที่พัฒนาจากชุมชนดั้งเดิมที่สืบเนื่องกันมาหลายชั่วคน ทำให้ยังมีรูปแบบการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นฐานอยู่ไม่น้อย เมื่อพิจารณาจากความเจริญด้านวัตถุ ตำบลคลองด่านมีความเป็นเมืองสูง แม้ว่าจะเพิ่งเติบโตทางวัตถุอย่างรวดเร็วในช่วง ๒๐ ปีมานี้ แต่ด้านรูปแบบการดำรงชีวิต การทำมาหากินคนคลองด่านส่วนใหญ่ยังคงลักษณะดั้งเดิมตามที่สืบทอดกันมา

ลูกหลานชาวคลองด่านรุ่นปัจจุบันยืนยันว่า ความเป็นเมืองในแบบของคลองด่าน เกิดจากความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่พัฒนาขึ้นเป็นเมือง แบบครอบครัวขยายแยกกันไปปลูกบ้านเรือนในที่ไมไกลจากกัน บ้านแต่ละหลังจะมีปู่ ย่า ตา ทวด อาศัยอยู่ที่นี้มาจนแก่เฒ่า รูปแบบการอาศัยแบบอยู่ตึกส่วนใหญ่เป็นพวกมาอยู่ใหม่เพื่อมาค้าขายจึงไม่ใช่คนดั้งเดิม ผลการสำรวจของฝ่ายดำเนินโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียที่อาศัยนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสำรวจในปี ๒๕๔๒ ก็ยอมรับว่า ประชากรในตำบลคลองด่าน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมาตั้งแต่เกิดถึงร้อยละ ๗๔.๘ และมีผู้มาอยู่ใหม่เกินกว่าสิบปีเพียงร้อยละ ๑๕.๔ เท่านั้น แสดงว่าชาวคลองด่านส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมและอยู่เกาะติดพื้นที่มานาน ผลการสำรวจในครั้งเดียวกันยังพบว่า ชาวคลองด่านเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยถึงร้อยละ ๘๖.๒ แสดงว่ามีการกระจายตัวของการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยสูงมากบนที่ดินที่อยู่อาศัยกันมาจากรุ่นก่อนๆ

การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ตามแนวคลองด่านและริมคลองซอยย่อยต่างๆ ทั้งสองฝั่งคลอง เช่น คลองด่านสอง คลองมอญ คลองนางหงษ์ บ้านเรือนจะขยายออกไปจากแนวลำคลองไปไม่ไกลมาก ถนนภายในตำบลสายสำคัญๆ สร้างให้ทอดไปตามแนวเลียบคลองด่านและคลองแยกที่มีการตั้งบ้านเรือนถนนที่สร้างเลียบคลองเหล่านี้ เป็นถนนที่สร้างเป็นสายแรกๆ และยังคงใช้เป็นถนนสายหลักที่สำคัญในปัจจุบันเชื่อมเขตชุมชนสำคัญซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือนทางทิศต่างๆ ของตำบลให้ไปมาถึงกันได้โดยสะดวก เช่น ถนนหลวงพ่อบานในเขตเทศบาลที่มีทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้เลียบคลองด่านทั้งสองฝั่งคลอง ถนนคลองนางหงษ์ที่เลียบคลองนางหงษ์

ชาวคลองด่านที่ตั้งบ้านเรือนตามริมฝั่งคลองนี้ จะมีรูปแบบชีวิตและการทำมาหากินที่ผูกเกี่ยวอยู่กับสายน้ำ โดยเฉพาะฝั่งที่เป็นฝั่งน้ำเค็มตามที่ชาวบ้านเรียก จะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทะเลมาหลาย

ชัวอายุคน คลองทางฝั่งนี้เป็นคลองที่ต่อกับคลองด่านในช่วงใกล้ปากอ่าวออกไปยังชายฝั่งและในทะเล

เขตเทศบาลจะมีชื่อย่อยจำนวนมากที่แยกจากถนนสายหลักแต่ไปมาทะเลถึงกันได้รวมมีถนนและซอยถึง ๓๔ สายปลูกบ้านเรือนติดต่อกันไป ภายในอาณาบริเวณ ๕.๗๕ ตร.กม.ที่เป็นเขตเทศบาลจากพื้นที่ทั้งตำบล ๖๐ ตร.กม. มีครัวเรือนในเขตเทศบาลถึง ๒,๓๒๑ ครัวเรือน คิดเป็น ๑ใน๓ ของครัวเรือนทั้งตำบล

ด้วยเหตุที่มีถนนสุขุมวิทตัดผ่านเกือบใจกลางพื้นที่ตำบลคลองด่าน ทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ตำบลออกเป็นสองส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ฝั่งน้ำจืด” กับ “ฝั่งน้ำเค็ม” ฝั่งที่เป็นพื้นที่ติดทะเลจะเป็นฝั่งน้ำเค็ม ทำให้ตัวตลาดที่อยู่เชิงสะพานข้ามคลองด่านริมถนนสุขุมวิทกลายเป็นศูนย์กลางของตำบลในปัจจุบัน เขตเทศบาลยึดใจกลางของตำบลนี้แล้วขยายออกไปโดยรอบ ทำให้หมู่บ้านที่มีอยู่ ๑๔ หมู่ บางหมู่บ้านมีพื้นที่อยู่ทั้งเขตเทศบาลและเขตอบต. ดังนั้นทางฝั่งน้ำเค็มที่มีการทำประมงและอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องจากมีพื้นที่อยู่ทั้งสองเขต แต่บริเวณชายฝั่งเป็นเขตอบต.หมด ลักษณะที่แบ่งตามพื้นที่ปกครองนี้ทำให้ผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการมีทั้งนายกเทศมนตรี สท. ประธานอบต. รวมทั้งยังมี กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นข้าราชการปกครองท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีข้าราชการครูอาจารย์จากโรงเรียนมัธยมที่มีอยู่ ๑ แห่ง และผู้นำศาสนาจากวัด ๑๒ แห่งและสุเหร่า ๓ แห่ง

ด้านสาธารณูปโภคมีไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงทั่วทุกหมู่บ้านทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาลและเขตอบต. มีอัตราการใช้ไฟฟ้าถึงร้อยละ๘๕ ทุกหมู่บ้าน และมีอัตราการใช้น้ำประปาถึงร้อยละ๘๐ ทุกหมู่บ้านด้วย

แต่ชีวิตตลาดคลองด่าน ก็ยังเป็นภาพสะท้อนรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวคลองด่านที่มีทั้งความเจริญแบบสมัยใหม่และการดำรงชีวิตตามแบบดั้งเดิม ตลาดใหญ่ริมถนนสุขุมวิทนี้จะเริ่มคึกคักตั้งแต่ฟ้ายังไม่สว่าง มีทั้งอาหารทะเลจากชาวประมง ของกินของใช้ พ่อค้าจากกรุงเทพฯจะมาซื้ออาหารทะเล และผลิตภัณฑ์จากของทะเลอื่นๆ ชาวบ้านที่อยู่ตามริมคลองของหมู่บ้านต่างๆจะมาหาซื้อของไปขายปลีกตามหมู่บ้านทั้งวางขายในร้านค้าประจำหมู่บ้านและเร่ขายไปตามลำคลอง ชาวประมงก็จะมาหาซื้อของกินของใช้เพื่อจะออกไปหาปลาในทะเล

พื้นที่ตำบลคลองด่าน เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่บริเวณที่อยู่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง สภาพของพื้นที่ในอดีตตามคำบอกเล่าของผู้อาวุโสของชุมชนที่สัมภาษณ์โดยนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พื้นที่คลองด่านเป็นบริเวณที่แผ่นดินงอก เพราะการพอกพูนของ “ซีระยอ” ซึ่งเป็นตะกอนดินที่ไหลมาจากแม่น้ำทางเหนือมาสู่ปากแม่น้ำ เมื่อกระทบกับน้ำทะเลตรงปากอ่าวทำให้ย้อนกลับมาเข้าฝั่ง ในอดีตจึงมีที่ดินงอกออกไปในทะเลทุกๆปี พื้นที่ทะเลแถบนี้จะเป็นทะเลตม มีระบบนิเวศน์แบบป่าชายเลนและชายฝั่งทะเลมีแม่น้ำบางเหี้ยที่ปัจจุบันเรียกว่าคลองด่านเป็นลำน้ำที่สำคัญจัดได้ว่าพื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่มีระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์มากที่สุดแห่งหนึ่งในบริเวณพื้นที่ระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงมาแต่อดีต

สภาพพื้นที่ที่มีแผ่นดินงอกออกไปในทะเลนั้นปัจจุบันไม่ได้เป็นเช่นนั้นอีกแล้ว แต่เกิดปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทะเลเอาคืน” คือ มีการกัดเซาะแผ่นดินพังทลายและหอบเอาที่ดินกลับสู่ทะเลไปด้วย ทำให้มีที่ดินจมทะเลทุกปี ตามข้อสรุปของชาวคลองด่านที่เฝ้าดูการเปลี่ยนแปลงมาตลอดยืนยันว่า ในระยะสิบกว่าปีมานี้กระแสน้ำได้เปลี่ยนทิศ เชื่อว่าอาจเป็นสาเหตุสำคัญของปรากฏการณ์นี้ ขณะเดียวกันยังมีคำอธิบายปรากฏการณ์ที่ชายฝั่งทะเลหดสั้นเข้าด้วยการกัดเซาะของน้ำทะเลแล้ว เป็นผลจากการสร้างถนนสุขุมวิทในแนวขวางทางน้ำ ทำให้ทางเดินของน้ำหลากหลายไปตะกอนดินจึงสะสมอยู่เพียงฝั่งเหนือของถนนสุขุมวิทไปไม่ถึงส่วนที่ติดทะเลซึ่งอยู่ทางใต้ของถนนสุขุมวิท

ชาวบ้านพูดจากประสบการณ์ที่เป็นคนในพื้นที่ ยกตัวอย่างกรณีวัดหงษ์ทอง แต่ก่อนเคยตั้งอยู่บนบก ปัจจุบันถูกน้ำทะเลซัดเสียจนดินพังทลายจนเหลือแต่ตัววัด ที่วัดนี้อยู่รอดเป็นวัดกลางน้ำอยู่ได้เพราะมีการตอกเสาเข็มลึกจนสุดถึงดินแข็ง ส่วนบริเวณอื่นๆของวัดได้พังไปหมดแล้ว วัดหงษ์ทองนี้เมื่อออกไปสุดคลองด่านบริเวณปากอ่าวมองไปทางทิศตะวันออกจะมองเห็นได้แต่ไกล

พื้นที่คลองด่านยังถูกใช้เป็นที่รับน้ำและระบายน้ำออกสู่ทะเลได้อย่างรวดเร็ว อันเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาน้ำหลากและท่วมกรุงเทพฯและปริมณฑล โดยใช้คลองด่านและลำคลองย่อยที่มีอยู่มากมายในพื้นที่และประตูน้ำระบายสู่น้ำลงอ่าวไทย สภาพทะเลเป็นทะเลเปิดที่เชื่อมต่อกันเป็นเว้าเว้าติดต่อไปทางบางปะกงจนถึงอ่างศิลา น้ำทะเลจะไหลวนและเอ่อล้นอยู่ในบริเวณนี้ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจากเว้าอ่าวเดียวกันจึงมีการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียนี้ร่วมกับชาวคลองด่านโดยยื่นหนังสือร้องเรียนในนามของคนในพื้นที่นั้นๆต่อหน่วยงานรัฐด้วย

ภายในอาณาบริเวณประมาณ ๓๗,๕๐๐ ไร่ของตำบลพื้นที่ชายฝั่งทะเลยังเป็นป่าชายเลนป่าไม้โกงกางและป่าแสม เมื่อเกิดกรณีคัดค้านโครงการฯขึ้น ฝ่ายผู้ดำเนินโครงการฯนำเสนอข้อมูลว่าป่าชายเลนในพื้นที่คลองด่านไม่ใช่ป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์อีกแล้วเพราะมีเพียงป่าแสมขาวเป็นส่วนใหญ่ การมีแสมขาวแสดงว่าเป็นป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม มีป่าโกงกางน้อยโดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งโครงการฯ พื้นที่ชายฝั่งส่วนมากถูกทำให้เป็นนาุ้งและที่รกร้าง แต่ชาวบ้านแย้งว่า ข้อมูลทางวิชาการกับข้อเท็จจริงที่ชาวบ้านดำรงอยู่สวนทางกัน ชาวบ้านยืนยันว่า สภาพป่าไม้ชายเลนในปัจจุบัน ชาวบ้านยังสามารถใช้ทำมาหากินกันได้อย่างสบายไม่เดือดร้อน

ในเรื่องสภาพพื้นที่นี้ คณะกรรมการของทั้งสองสภาหลายคณะได้เคยลงพื้นที่สำรวจชายฝั่งโดยทางเรือพบว่า ยังมีป่าโกงกางและแสม อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นที่ประกอบอาชีพของชาวประมงชายฝั่งที่พะละเลี้ยงและจับสัตว์น้ำออกขาย กล่าวได้ว่าพื้นที่นี้เป็นแหล่งอาหารจากสัตว์น้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ

หากพิจารณาตามผังเมืองรวมจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ.๒๕๔๔ กำหนดให้พื้นที่เขตตำบลคลองด่านเกือบทั้งหมดเป็นเขตสีเขียวและสีเขียว คือ เป็นพื้นที่ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและ

ประเภทชนบทและเกษตรกรรม มีเขตสีแดงซึ่งเป็นพื้นที่ประเภทพาณิชยกรรมเฉพาะในบริเวณที่มีอาคารพาณิชย์กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่แคบๆตรงจุดที่เป็นตลาดคลองด่านริมถนนสุขุมวิทเท่านั้น มีเขตสีม่วง ซึ่งเป็นพื้นที่ประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้าเฉพาะบริเวณพื้นที่ใช้ก่อสร้างเป็นโรงบำบัดน้ำเสียรวม ก่อนประกาศใช้ผังเมืองฉบับนี้ พื้นที่ตำบลคลองด่านทั้งหมดไม่มีเขตสีม่วง การเปลี่ยนแปลงผังเมือง ให้มีเขตสีม่วงนี้เป็นไปตามประกาศกระทรวงมหาดไทยให้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๔

ดังนั้น ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของตำบลคลองด่านนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์มากของจังหวัดสมุทรปราการทางด้านทิศตะวันออก เป็นที่หลบภัยและเจริญพันธ์ของกุ้ง ปลา หอยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทำให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจด้านสัตว์น้ำด้วย

การประกอบอาชีพ

ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวคลองด่านผูกเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่อย่างมาก จากสภาพที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ มีลำคลองลำค้ำยหลายสาย มีพื้นที่ทั้งที่เป็นเขตน้ำจืดและเขตน้ำเค็ม ทำให้ชาวคลองด่านส่วนใหญ่มีอาชีพด้านการประมง ส่งผลให้มีการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมงเกิดขึ้นหลายอย่างด้วย

พื้นที่ฝั่งน้ำจืด เป็นพื้นที่ที่อยู่ไกลจากชายฝั่งทะเล ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของตำบล จะมีการเพาะเลี้ยงปลาสดมากที่สุด มีผู้เลี้ยงถึง ๕๐๐กว่ารายในพื้นที่กว่า ๑๓,๘๐๐ ไร่ เป็นที่มาของการเป็นแหล่งปลาสดที่คุณภาพดี ยังเป็นแหล่งเลี้ยงปลาเบญจพรรณหลายชนิด อาทิ ปลาช่อน ปลานิล ปลามอ ปลาดุกเทศ

พื้นที่ฝั่งน้ำเค็ม จะมีการทำประมงน้ำกร่อยและประมงน้ำเค็ม เนื่องจากลำคลองมีสภาพเป็นน้ำกร่อยและทอดตัวลำคลองออกไปทางชายฝั่งทะเล บริเวณที่ติดปากอ่าวมีน้ำทะเลท่วมถึง รวมบริเวณที่เป็นชายฝั่งตลอดความยาว ๖ กม.ของเขตตำบล ทำให้มีการเพาะเลี้ยงประมงน้ำกร่อย จำพวก การเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติร่วมกับการเลี้ยงหอยแครง ปูทะเล ปลากะพงขาว ในเขตชายฝั่งจะมีการเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่มากที่สุดทั้งแบบใช้โป๊ะและปักไม้ การเกี่ยวปลาดุกและการเก็บหอยชายฝั่ง

หากล่องเรือไปตามลำคลองด่านโดยเริ่มจากบริเวณประตูน้ำชลหารพิจิตรซึ่งเป็นจุดกั้นน้ำจืดกับน้ำเค็มลงมาทางใต้ออกไปทางปากอ่าว จะพบว่าทั้งสองฝั่งคลองจะมีเรือประมงหลายขนาดจอดเทียบท่าอยู่โดยตลอด มีทั้งเรือที่ออกทะเลและเรือประมงพื้นบ้านลำขนาดเล็กกว่า เมื่อล่องเรือมาจนตลอดสะพานข้ามคลองด่าน สองฝั่งคลองช่วงนี้จะเห็นเรือประมงไปมาอยู่ตลอดเวลา บริเวณนี้มีท่าเรือที่เรือประมงจะมาเทียบท่าและถ่ายปลาออกจากเรือ โดยเฉพาะทำขึ้นหอยแมลงภู่มากจากเรือลำค่อนข้างใหญ่ บรรทุกหอยแมลงภู่มากเป็นกองสูง ยังพบเห็นเรือที่ไปเกี่ยวปลาดุกทะเลเป็นลำขนาดเล็กใช้คนประมาณ ๓ คนนำปลาดุกทะเลที่เกี่ยวข้องมาจากบริเวณเลี้ยงหอยแมลงภู่มากขึ้นฝั่งบริเวณเช่นกัน

นอกจากนี้ ริมคลองด่านในช่วงนี้ยังเป็นที่ตั้งของอู่ซ่อมเรือไม้ที่ชาวบ้านภูมิใจว่าเป็นอู่ซ่อมเรือไม้ที่ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน จุดเด่นอยู่ที่ชาวบ้านมีวิธีการขยายลำเรือให้มีขนาดกว้างขึ้นโดยการผ่ากลางลำเรือและต่อเพิ่มจากส่วนตรงกลาง มีโรงต้มหอยแมลงภู่ เห็นคนรับจ้างแกะหอย คนแร่ปลา และโรงทำกะปิ

การทำอาชีพประมงของชาวคลองด่านนี้ สำนักงานประมงจังหวัดสมุทรปราการก็ยืนยันเช่นเดียวกันว่า ชาวคลองด่านมีการประกอบอาชีพด้านประมงมากที่สุด

การเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่ทำกันได้หลายแบบ ที่คลองด่านจะมีการทำแบบ “ปักหอยแมลงภู่” ด้วย เป็นวิธีที่ชาวบ้านใช้กันมาแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ทวด สืบทอดกันมา การปักไม้ไผ่ จะเริ่มปักประมาณเดือนสิงหาคม ปักในบริเวณห่างชายฝั่งไป ๓-๔ ไมล์ทะเล ในระดับน้ำลึกประมาณ ๑๐ คอก ทิ้งไว้ให้หอยมาเกาะเองตามธรรมชาติใช้เวลาประมาณ ๓ เดือน ไม้ไผ่ที่ใช้ปักซื้อมาจากจังหวัดอื่น ต้นละประมาณ ๑๗ บาท ลงไม้คั่นละเป็นแสนบาท ช่วงมกราคมหรือกุมภาพันธ์จะเริ่มออกไปจับหอย การจับใช้วิธีการตัดไม้ไผ่ที่มีหอยมาเกาะออกเป็นท่อนจากข้างบนลงไป ไม้ต้นหนึ่งจะตัดหลายครั้ง การจับหอยต้องระวัง “เปรียง” เป็นสีขาวๆเกาะที่ตัวหอย ถ้าโดนจะทำให้เลือดออกได้ หอยที่จับมาหากมีขนาดไม่ใหญ่นักชาวบ้านเรียก “หอยสาว” หากเป็นพวกหอยค่างปีจะมีขนาดตัวใหญ่กว่า ช่วงที่ปักไม้ไผ่แล้วรอให้หอยมาเกาะเองก็จะไปลอยปลาด้วยการใช้อวนวางล้อมไว้ ได้พวกปลาทุ ปลาปลิง

การเกี่ยวปลาดุกทะเล ใช้วิธีการดำน้ำลงไปเกี่ยวปลาด้วยตะขอที่ติดไว้กับไม้ยาว เมื่ออยู่ใต้น้ำตัวให้ติดตัวปลาดุก ต้องเกี่ยวทีละตัว ปัจจุบันมีการต่อสายออกซิเจนไปกับคนดำน้ำด้วยใส่แว่นดำน้ำแบบที่ช่วยขยายการมองเห็นให้ดูใหญ่ขึ้น การเกี่ยวปลาดุกทะเลนี้จะทำกันในบริเวณใกล้แหล่งเลี้ยงหอยแมลงภู่ เพราะปลาดุกทะเลจะมากินหอยแมลงภู่ที่มาเกาะไม้ปักเป็นอาหาร ปลาดุกทะเลจะมีเงี่ยงสามอัน อยู่ที่ศรีษะสองข้างและที่หลังอีกหนึ่งอัน หากถูกปลาดุกทะเลทิ่มขยัก ชาวประมงบอกว่าเวลาน้ำทะเลขึ้นจะปวดมาก ทั้งที่ขณะนั้นอยู่ในบ้านไม่ได้ไปโดนน้ำ ต้องใช้วิธีทำให้ตัวเองเมื่อยาเพื่อไม่ให้รู้สึกตัวก็จะหายปวดไปเอง

ประเพณีสิ่งเคารพบูชา

ชาวคลองด่านมีสิ่งเคารพบูชาด้วยกันอยู่สิ่งหนึ่ง คือ “หลวงปู่ปาน” ในการเคลื่อนไหวศักดิ์ค้ำ ไครงการขชาวบ้านได้ยกหลวงปู่ปานขึ้นเมื่อต้องการจะรวบรวมน้ำใจและจิตใจของชาวคลองด่านและประชาชนในเวียงอ่าวที่ต่างถือว่าเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ปาน จนเคยมีมติให้นำรูปหล่อของหลวงปู่ปานนำหน้าขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ

ชาวคลองด่านจะจัดให้มีงานประจำปีเพื่อระลึกถึงพระคุณที่หลวงปู่ปานได้เมตตาคุ้มครองประชาชนละแวกนี้มาโดยตลอด ชาวประมงจะยึดหลวงปู่ปานเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจเมื่อออกทะเลงานประจำปีจะจัดขึ้นในเดือน ๑๒ ขึ้น ๔ ค่ำ ของทุกปี มักจะตกอยู่ในช่วงปลายเดือนตุลาคมต่อเดือน

พศจิกายน พิธีสำคัญจะมีการแห่รูปหล่อของหลวงปู่ปานด้วยขบวนทางเรือไปในคลองออกไปทางปากอ่าว ปัจจุบันมีการแห่ทางบกด้วยขบวนรถยนต์ไปทางเสมขาวและปากน้ำ ตลอดเส้นทางขบวนแห่จะมีการโยนอ้อยและข้าวต้มมัดให้แก่ผู้สัญจรและผู้ร่วมขบวนต่างก็รองรับด้วยความเคารพนับถือ ชาวบ้านถือว่าข้าวต้มมัดและอ้อยจากขบวนแห่เป็นยาและเป็นสิริมงคล

หลวงปู่ปานเป็นผู้นำในการสร้างถนนจากคลองด่านไปบางเพ็ญซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ ถนนจากวัดมงคลโคธาวาสไปวัดสว่างอารมณ์ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ ถนนจากวัดมงคลโคธาวาสไปจรดคลองนางหงษ์ ปัจจุบันถนนแต่ละสายได้พัฒนาเป็นถนนถาวรและใช้สัญจรเป็นถนนสายหลักภายในเขตตำบลคลองด่านอยู่ในขณะนี้

หลวงปู่ปาน สำหรับนักนิยมบูชาพระเครื่อง ก็คือ หลวงพ่อปาน วัดบางเหี้ย พระเกจิที่ตั้งมรณภาพไปนานแล้ว ท่านบรรพชาเป็นสามเณรและเมื่ออายุครบบวชได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดอรุณราชวราราม ต่อมาได้มาจำพรรษาที่วัดบางเหี้ยนอก ปัจจุบันคือวัดมงคลโคธาวาส เชื่อว่าท่านเป็นคนพื้นเพที่นี่ เป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติธรรมเคร่งครัด คร่ำเคร่งในทางวิปัสสนามากและอุทิศอยู่เสมอกว่าท่านเป็นหัวหน้าคณะปกครองสงฆ์ของวัดมงคลโคธาวาสในเรื่องการสอนกัมมัฏฐานและจะนำพระไปอยู่ปริวาสแล้วออกอุตงค์เป็นประจำ หลวงพ่อปาน ได้รับการแต่งตั้งจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นพระอุปัชฌาย์ด้วยและสัญญาบัตรที่พระครูพิพัฒน์โรธกิจ เพราะท่านมีดีหลายอย่าง เช่น สอนกัมมัฏฐานและทางคงกระพันชาตรี ตลอดจนคาถาต่างๆ ด้านความศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ของหลวงพ่อปาน เป็นที่เลื่องลือกันทั่วไปว่า เป็นพระอาจารย์ที่มีความแก่กล้าชื่อเสียงโด่งดังมากในสมัยรัชกาลที่๕ เครื่องรางของขลังของท่านเป็นที่เลื่อมใสศรัทธามากและสืบเสาะหากันจนทุกวันนี้

“คลองด่าน” พื้นที่ก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย

โครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

โครงการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ กรมควบคุมมลพิษ ร่วมกับ จังหวัดสมุทรปราการ กำลังดำเนินงานโครงการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ

ความสามารถในการบำบัดน้ำเสียทั้งสิ้น ๕๒๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อวัน

สัญญาเลขที่	๗๕/๒๕๔๐	งบประมาณ	๒๒,๙๔๙ ล้านบาท
วันเริ่มสัญญา	๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๐	วันสิ้นสุดสัญญา	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗
วันเริ่มงานก่อสร้าง	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑	ระยะเวลาของสัญญา	๖ ปี ๖ เดือน
ผู้รับจ้างเหมา	กลุ่มบริษัท NVPSKG		โทร.๓๑๔๔๑๐๑-๔

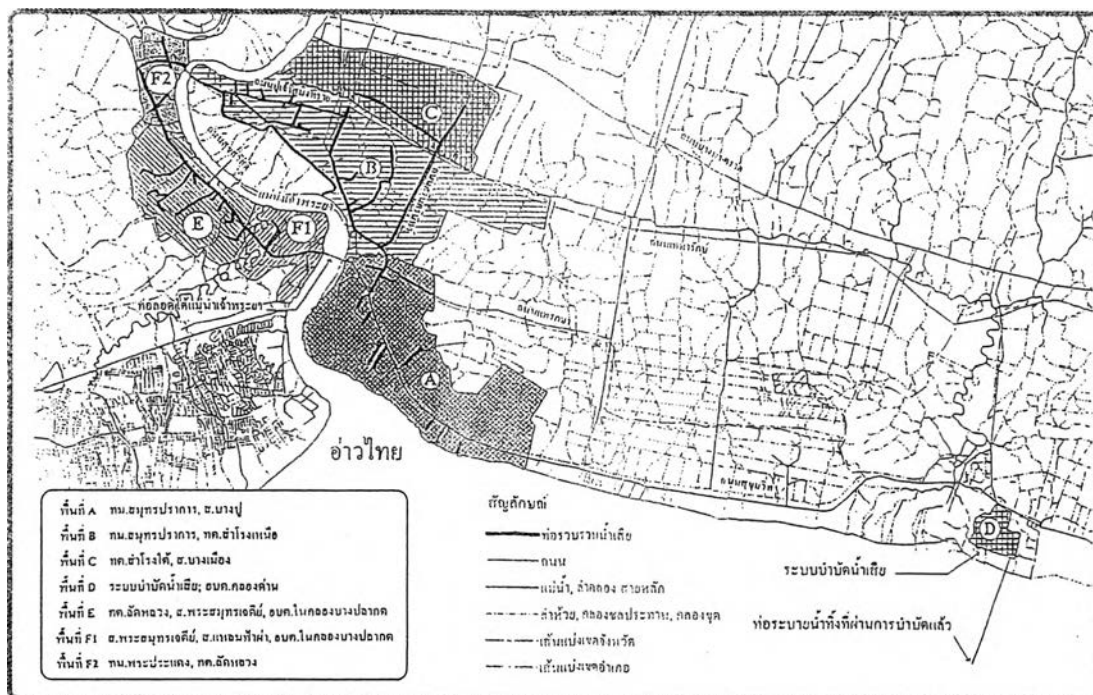
ที่ปรึกษาควบคุมงาน กลุ่มบริษัท WS Alkins International Ltd.

MACRO Consultants Co.Ltd. และ Sinclair Knight Merg Pt.Ltd.

โทร. ๖๑๙๒๒๘๔ , ๖๑๙๒๒๑๘

แผนป้ายขนาดใหญ่ ริมถนนสุขุมวิท กม.๕๘-๕๙ ฝั่งชายทะเล มีข้อความสื่อให้รู้ว่ามีงานก่อสร้างขนาดใหญ่เกิดขึ้น พื้นที่ตรงนี้อยู่ในเขตตำบลคลองด่าน ตำบลที่อยู่สุดเขตแดนด้านตะวันออกของจังหวัดสมุทรปราการติดต่อกับตำบลสองคลองจังหวัดฉะเชิงเทรา ถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งของโรงบำบัดน้ำเสียรวมและเป็นจุดปล่อยน้ำเสียที่บำบัดแล้วทั้งลงทะเล ตามแผนการก่อสร้างเรียกว่าพื้นที่โซนดี หนึ่งในพื้นที่ก่อสร้างของโครงการออกแบบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการ โรงบำบัดน้ำเสียแห่งนี้จะรับน้ำเสียจากแหล่งผลิตน้ำเสียหลายแห่งรวมกันนำมาบำบัดในที่เดียวกันโดยรวบรวมมาตามเส้นทาง จึงต้องมีการก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำเสียที่กำหนดแผนการก่อสร้างไว้หลายพื้นที่ (Zone A , B , C , E , F1 , F2 : จัดเป็นพื้นที่บริการ ยกเว้นโซนดี) ครอบคลุมแหล่งผลิตน้ำเสียหลักๆของจังหวัดสมุทรปราการ ทั้งโรงงานอุตสาหกรรม สถานประกอบการพาณิชย์และบ้านเรือนในเขตชุมชนหนาแน่น โครงการออกแบบรวมก่อสร้างนี้เป็นกิจกรรมหลักของโครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษ จังหวัดสมุทรปราการซึ่งจัดเป็นโครงการจัดการน้ำเสียที่ใหญ่โตมากที่สุดของประเทศเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่และงบประมาณที่ลงทุนเฉพาะพื้นที่โซนดีซึ่งใช้เป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสียนี้ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๑,๙๐๓ ไร่ ๘๗ ตารางวา ใช้งบประมาณลงทุนทั้งโครงการ ๒๒,๙๔๙ ล้านบาท

แผนภาพ ๑ : แสดงพื้นที่ก่อสร้างของโครงการฯ



คำอธิบายภาพ :

พื้นที่บริการ เป็นเขตที่ส่งน้ำเสียเข้าระบบบำบัด ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๑๒๗ ตร.กม. เป็นเขตเทศบาลและอบต. ทั้งหมดรวม ๑๑ แห่ง ได้แก่ ๑.เทศบาลนครสมุทรปราการ ๒.เทศบาลตำบลลำโรงเหนือ ๓.เทศบาลตำบลลำโรงใต้ ๔.เทศบาลตำบลด่านลำโรง ๕.เทศบาลตำบลบางเมือง

๖.เทศบาลตำบลบางปู ๗.เทศบาลเมืองพระประแดง ๘.เทศบาลตำบลลัดหลวง ๙.เทศบาลตำบลพระสมุทรเจดีย์ ๑๐.เทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า ๑๑.อบต.ในคลองบางปลากด ดังนั้น พื้นที่โซนดีที่อยู่ในเขตอบต.คลองด่านไม่ได้อยู่ในพื้นที่บริการ

พื้นที่โซนดี มีการก่อสร้างที่แตกต่างจากพื้นที่โซนอื่นๆ เป็นการก่อสร้างตัวระบบบำบัดและท่อระบายน้ำทิ้งลงทะเล ดังนั้น “คลองด่าน” จึงถูกใช้เป็นที่รวมของน้ำเสียทั้งหมดที่รวบรวมจากพื้นที่บริการของโครงการและยังเป็นจุดปล่อยน้ำเสียทิ้งลงทะเล พื้นที่โซนอื่นๆเป็นการก่อสร้างระบบรวบรวมเพื่อลำเลียงน้ำเสียทั้งหมดมายังพื้นที่โซนดี ทั้งนี้ แผนการก่อสร้างที่ให้มีการใช้พื้นที่โซนดีนี้แม้เสนอโดยบริษัทผู้รับเหมาแต่ก็ผ่านการเห็นชอบและอนุมัติโดยรัฐในฐานะเจ้าของโครงการ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๐ เห็นชอบในผลการประกวดราคาที่มีกลุ่มบริษัทNVPSKG เป็นผู้ชนะการประมูลเสนอให้มีการรวมระบบบำบัดน้ำเสียจากสองแห่งรวมไว้เพียงแห่งเดียวที่พื้นที่โซนดี

กลุ่มบริษัท NVPSKG เป็นกลุ่มบริษัทร่วมทุนที่ประกอบด้วย ๖ บริษัท ชื่อกลุ่มบริษัทอ่านออกเสียงเรียงตามตัวอักษรภาษาอังกฤษทีละตัวได้ว่า เอ็นวีพีเอสเคจี อักษรแต่ละตัวหมายถึงบริษัทแต่ละบริษัท ได้แก่

- N : บริษัท นอร์ธ เวส วอเตอร์ อินเตอร์เนชันแนล จำกัด(North West Water International Ltd.)
 V : บริษัท วิจิตรภณท์ก่อสร้าง จำกัด (Vichibhan Construction Co.,Ltd.)
 P : บริษัท ประยูรวิศวกรรม จำกัด (Prayoonvisava Engineering Co.,Ltd.)
 S : บริษัท สี่แสงการโยธา (1979) จำกัด (See Sang Kran Yotah (1979) Co.,Ltd.)
 K : บริษัท กรุงธนเอ็นยีเนียร์ จำกัด (Krung Thon Engineers Co.,Ltd.)
 G : บริษัท เกตเวย์ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (Gateway Development Co.,Ltd.)

การที่รัฐตัดสินใจเลือก “คลองด่าน” (พื้นที่โซนดี) ให้เป็น “ที่ตั้งโครงการ” ก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียนรวมและจุดปล่อยน้ำทิ้ง ได้เป็นขบวนการความขัดแย้งระหว่างรัฐในฐานะเจ้าของโครงการผู้กำหนดสถานที่กับประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียง เหตุการณ์ที่คลองด่านที่เริ่มต้นจากการเป็นกรณีความขัดแย้งในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ขบวนการความขัดแย้งนี้ถูกจุดปะทุขึ้นเมื่อรัฐยืนยันจะก่อสร้างโครงการฯในสถานที่ที่ฝ่ายรัฐกำหนดขึ้นให้แล้วเสร็จจนได้ โดยยกความจำเป็นและประโยชน์ที่จะตามมา ตามความคาดหวังของรัฐหากโครงการฯนี้ประสบผลสำเร็จ นอกจากพื้นที่สมุทรปราการจะได้รับประโยชน์โดยตรงแล้ว ยังจะเป็นกรณีตัวอย่างที่สำคัญของการจัดการมลพิษจากเขตอุตสาหกรรมยุคแรกของไทยด้วย ขณะที่ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียงกลับรู้สึกว่ พวกเขาตกเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการดำเนินโครงการฯและคาดว่าเมื่อโครงการฯสร้างเสร็จเปิดใช้แล้ว จะก่อผลกระทบโดยตรงต่อการทำมาหากินและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ จนนำไปสู่การคัดค้านที่ยืดเยื้อและต่อเนื่องด้วยเป้าหมายที่ให้รัฐยุติโครงการทันที

ในช่วงแรกๆที่ชาวบ้านคัดค้านการใช้พื้นที่ตำบลคลองด่านเป็นที่ตั้งโรงบำบัดน้ำเสีย ได้มุ่งจัดการข้อขัดแย้งนี้กับกรมควบคุมมลพิษเสมือนเป็นคู่กรณี ก็เพราะกรมควบคุมมลพิษเป็นเจ้าของโครงการและดำเนินการมาแต่ต้น โดยเฉพาะท้องที่จังหวัดสมุทรปราการถูกกำหนดให้เป็น “เขตควบคุมมลพิษ” ตามประกาศของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อคราวประชุมครั้งที่๖/๒๕๓๖ ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๖ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ ที่มีผลบังคับใช้เมื่อ ๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ ให้อำนาจกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ชื่อกระทรวงในขณะนั้น) เข้าดำเนินการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทั่วประเทศ โดยเฉพาะใน “พื้นที่วิกฤติ” มีกรมควบคุมมลพิษเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินการจัดการควบคุมมลพิษทั้งทางน้ำ อากาศ เสียง และความสิ้นสละเทือน ชยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลจากสารอันตรายและจากของเสียอันตราย กรมควบคุมมลพิษนี้จึงได้ก่อตั้งขึ้นในปีเดียวกันและเข้าดำเนินการโครงการจัดการน้ำเสียทั่วประเทศตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้ รวมทั้งโครงการจัดการน้ำเสียในจังหวัดสมุทรปราการที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.๒๕๓๕ จะมีผลบังคับใช้มาแล้วหลายปี นับจากปี๒๕๒๙ที่ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank : ADB) ให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมในจังหวัดสมุทรปราการ มีผลการศึกษาระบุว่าปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเป็นอันดับแรก จนถึงปี ๒๕๓๕ ADB ได้ให้การสนับสนุนต่อเนื่องแก่รัฐบาลไทยในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของการฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาคุณภาพน้ำ ผลสรุปจากการศึกษาครั้งนี้ได้นำไปสู่การเกิดแผนจัดการคุณภาพน้ำและน้ำเสีย พร้อมทั้งทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียในพื้นที่อุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ จนที่สุดก็เป็นผลให้มีการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบเบื้องต้นโครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ กำหนดแผนการก่อสร้างที่สำคัญในชื่อโครงการออกแบบรวบรวมก่อสร้างระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสียเขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกโครงการนี้จึงเป็นโครงการระดับชาติมาตั้งแต่แรก

ตามแผนการก่อสร้างที่กำหนดไว้ในครั้งแรก กำหนดให้มีการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย ๒ แห่งทางฝั่งตะวันตกที่ตำบลบางปลาจืดและฝั่งตะวันออกที่ตำบลบางปูใหม่ ตามหลักการที่ให้สร้างโรงบำบัดน้ำเสียใกล้พื้นที่รวบรวมน้ำเสียดังนั้นพื้นที่ตำบลคลองด่านจึงไม่ได้ถูกระบุไว้ในแผนการก่อสร้างแต่อย่างใด เนื่องจากอยู่ไกลจากพื้นที่รวบรวมน้ำเสียทางฝั่งตะวันออกมากถึง ๒๐ กม.

ผลการประกาศหาที่ดิน ปรากฏว่า ทางฝั่งตะวันตกไม่มีผู้เสนอขายที่ดินรายใดผ่านการคัดเลือก เพราะอยู่นอกพื้นที่กำหนดและเอกสารไม่ครบหรือไม่ถูกต้องตามเงื่อนไข ส่วนฝั่งตะวันออกผ่านการคัดเลือก ๒ รายเป็นที่ดินในเขตตำบลบางเพรียงและตำบลคลองด่าน ไม่มีผู้เสนอขายที่ดินในพื้นที่ตำบลบางปู และบางปูใหม่เลย กรมควบคุมมลพิษจึงได้ส่งที่ดินที่ผ่านการคัดเลือกเบื้องต้นทั้งสองรายให้กับผู้ประกวดราคานำไปเป็นเงื่อนไขในการเสนอต่อคณะกรรมการประกวดราคาต่อไปเพราะโครงการฯนี้ กำหนดให้ใช้วิธีการจ้างแบบเหมารวม (Turn Key) ออกแบบรวมก่อสร้างและมีเงื่อนไขให้รวมการจัดหาที่ดินไว้ด้วย

ผู้รับเหมาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้รับจ้างก่อสร้างโครงการฯ ได้เสนอข้อเสนอทางเทคนิคให้รวมโครงการทางฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกเข้าด้วยกัน โดยมีโรงบำบัดน้ำเสียแห่งเดียวในพื้นที่ตำบลคลองด่านซึ่งเป็นที่ดินแปลงที่ผ่านการคัดเลือกจากกรมควบคุมมลพิษ ข้อเสนอขอเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคนี้เป็นไปตามเงื่อนไขของการประกวดราคาที่เปิดโอกาสให้ผู้ประกวดราคาสามารถเสนอข้อเสนอทางเทคนิคที่เป็นทางเลือกอื่นได้ กรมควบคุมมลพิษยืนยันว่าให้บริษัทที่ปรึกษาโครงการฯ พิจารณารายละเอียดของความเหมาะสมทางเทคนิคแล้วเห็นว่า ข้อเสนอขอเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคดังกล่าวของผู้ยื่นซองประกวดราคามีความเหมาะสม เนื่องจากการรวมโครงการสองฝั่งเข้าด้วยกัน จะทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินระบบต่ำและการระบายน้ำทิ้งออกสู่ทะเลไม่เป็นปัญหา

ในระยะต่อมาการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานเจ้าของโครงการ ได้ขยายวงกว้างจากระดับกรม ไประดับกระทรวง จนถึงนายกรัฐมนตรีในนามของรัฐบาล อันเนื่องจากเหตุประการหนึ่งที่ว่า โครงการจัดการน้ำเสีย เขตควบคุมมลพิษจังหวัดสมุทรปราการ เป็นโครงการที่ตอบสนองแนวนโยบายของรัฐโดยตรงในเรื่องการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ต้น เป็นโครงการระดับชาติมาแต่แรกเริ่ม ข้อขัดแย้งในการใช้พื้นที่โซนดี จึงเป็นกรณีที่แสดงถึงความขัดแย้งที่ประชาชนในพื้นที่มีต่อแนวนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมของรัฐในประเด็นต่างๆ ที่ต่อมาเป็นที่ปรากฏชัดแก่สาธารณะ โดยเฉพาะประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และการตรวจสอบการตัดสินใจของรัฐในการจัดการเรื่องสาธารณะ